

פרשת שכם

הרב עמית קולא

א

פרשת שכם (או פרשת דינה או פרשת שמעון ולוי) נתפסת לאחרונה כמוקד לעיון בסוגיות עכשוויות בעלות גוון מגוון. יש המבקשים לראותה כבוחנת את יחסי יהודים וגויים: בתחום קיום הסכמים והדדיות בקיומם. יש שמבקש אף להעלות מפרשה זו כללים המבחינים בין מריבת שכנים (טיפול משטרי) לבין מאבק לאומי (טיפול צבאי — מלחמה)¹.

הויכוח שבין יעקב לבניו אף הוא זוכה לביאורים רבים ושונים. מה היתה טענתו של יעקב לבניו: טענה מוסרית (עכרתם אותי להבאשני)² או טענה פרגמטית (ונאספו עלי והכוני...) ³? כמו כן נערכו דיונים בשאלה הצדק עם מי: ידועה בענין זה מחלוקת הרמב"ם (אנשי שכם חייבים מיתה — עברו על מצוות הדינים⁴) והרמב"ן (הצדק עם יעקב — מעשה אסור עשו בניו)⁵.

גם לאחרונה זוכה לעדנה בענין דינה הנאנסת. המחאה הרבה של האחים ביחס לאונס אחותם זוכה להבנה והזדהות עם העלאת התודעה הצבורית בדבר נוראותו של מעשה האינורס⁶.

- 1 ראה מהר"ל, גור אריה פר' וישלח עמ' קפו.
- 2 ראה למשל את פירוש הספורנו במקום.
- 3 ראה למשל את פירוש הרד"ק במקום.
- 4 רמב"ם הלכות מלכים פרק ט הלכה יד: "ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה, שהרי שכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו..."
- 5 רמב"ן בראשית פרק לד פסוק יג: "ורבים ישאלו, ואיך עשו בני יעקב הצדיקים המעשה הזה לשפוך דם נקי? ... ואין דברים אלה (עמדת הרמב"ם) נכונים בעיני... ואולי ישוּבו (אנשי שכם) אל ה' והרגו (בני יעקב) אותם חנם, כי לא הרעו להם כלל. וזהו שאמר כלי חמס מכרותיהם..."
- 6 ויש אף מי שבימים כסדרם יטיף בעוז נגד נטילת החוק לידיים ויראה את עיקר הפרשה כמחאה נגד הרג גויים חפים מפשע ע"י יהודים קנאים הרי שבימים אחרים שאימו של האנס הסדרתי מרחף על תושבי דן מתעוררת סימפטיה עצומה להורגי הנפשות ההן שחבר פפיות בידם והכזונה יעשה את אחותינו על לשונם. תנועות אלו של סימפטיה ובקורת על בסיס הנסיבות המשתנות מטיל עלינו חובה כפולה לעיין בשורשיה הבסיסיים של הפרשיה על מנת לתת תשתית מתוך לשונה של הפרשה לכל הפרשנויות המשתנות שיעמדו מעליה.

פרשת שכם

אולם רוב הפרשנים (כולל הרמב"ן אע"פ שהוא נותר הקרוב ביותר לפשוטו של מקרא) ומחפשי האקטואליה הוסיפו לפרשה תוספות ממקומות אחרים והעמידו תשתית פרשנית שאינה עולה מתוך המקראות של פרשיתינו. בדברים הבאים יערך נסיון לשרטט את הפרשה גם במובנה הרחב (כולל השלכותיה לפרשיות אחרות והלקחים המוסריים העולים ממנה) על פי מה שעולה מן הכתוב בה עצמה.

ב

עיון בשדה הסמנטי של הפרק מעלה דרך ספירת ההופעות של מילותיו גם מה איננו עומד במרכז הספור. היה ניתן לחשוב על דינה כגבורת הפרשה אך היא מופיעה 6 פעמים בלבד⁷. גם 'בן חמור' גם השורש 'שמע' (מן שמעון) או האותיות לו (מן לוי) מופיעות בפרשה רק 6 פעמים. כך גם ארץ ועוד^{8,9}. מה אם כן מרכז הפרשה מה מזין את חלקיה?

ג

ננסה לעקב אחר גבורי הפרשה צעד אחר צעד.

ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב לראות בבנות הארץ (בראשית לד א)

חז"ל דרשו לציון יחוסה של דינה ללאה דרשות הממוצות בלשונו של רש"י:

בת לאה — ולא בת יעקב? אלא על שם יציאתה נקראת בת לאה, שאף היא יצאנית היתה, שנאמר (ל טז) ותצא לאה לקראתו (ועליה משלו המשל (יחזקאל טז מד) כאמה כבתה).

יש בעמדה זו בקורת עזה כלפי דינה היוצאת בחוסר צניעות¹⁰ ואולי אף מבקשת לחבור לבנות הארץ (7 הופעות של 'בנות' בפרשה!) שיתכן ונורמת הצניעות שלהן לא היתה כפי שמתבקש מבת יעקב. אולם אם נדייק היטב בלשונם של הפסוקים

- 7 בדבר אי מרכזיותה של דינה בפרשה עיין בהמשך.
- ניתן היה לחשוב על מילה המשלימה ל-7 הופעות את 6 ההופעות של דינה בפרשה. המילה היא (הכ)זונה (יעשה את אחותינו). בצד שתי האותיות האחרונות השוות, גם שתי האותיות הראשונות דומות בצורת כתיבתן ומה שנחסר מן ה'ד' של דינה להפוך ל'ז' נוסף ב'ו' לעומת ה'י'. יתכן שצירוף מילה זו להופעות דינה מקביל לתפיסתם של חז"ל את מעשיה של דינה או מעמיק חקר בנפשם של האחים החוששים מרבב ה'זונה' שידבק באחותם 'דינה'.
- 8 כמו השורש אחוה — 6 הופעות — שגם הוא יכול להזין את מאורעותיה של הפרשה.
- 9 צירוף המילה בן לשכם כמתאר אותו כבנו של חמור או בדרך של שכם בן חמור או בדרך של שכם בנו או שכם בני.
- 10 ומערך שלם של מדרשים מטיל את כל התגלגלותה של הפרשה על נוראותיה לפתחן של המילים הראשונות של הפרשה (ואולי לפתחן של הנשים המצוינות בהן). ראה למשל סדרת מדרשים כאלו בבראשית רבה פרשה פ.

הרב עמית קולא

נמצא שהמקרא מייחס את דינה לא רק ללאה אלא במובהק ובמובחן גם ליעקב: 'אשר ילדה ליעקב'¹¹ הלא דבר הוא!¹²
בכל אופן, התגובה לא מאחרת לבוא דינה יוצאת לראות והיא נראית (!) ע"י שכם בן חמור. הוא נוהג כלפיה בברוטליות באכזריות באלימות פיזית ומינית:

ויקה אותה
וישכב אותה
ויענה

איננו זקוקים לפרשנות חז"ל או רש"י כדי לחוש את נוראותה של העשייה. אין צורך לדמיון מפליג או דרשני כדי להכניס למילותיה של הפרשה את המגוון של ההתעללות של חמור בדינה. הפסוק אינו מזדרז בתיאור הנורא אלא מתעכב ומפרט ל-3 שלבים את מעשהו האיום של חמור. הוא נותן לקורא לחוש ולהפנים את משמעויותיו. והנה מגיע פסוק ג:

ותדבק נפשו בדינה בת יעקב ויאהב את הנער וידבר על לב הנער

מה קורה פה? לא הספקנו להירגע מן הזעזוע והנה... אנו תוהים מיהו שכם בן חמור: ותדבק נפשו — דבקות נפש בכל המקרא יש רק עוד פעם אחת —

דבקה נפשי אחריך בי תמכה ימינך (תהלים פרק סג ט)

דבקות נפש בא-ל! השוואת שני הפסוקים (ב-ג) מלמדת על יחס שונה לחלוטין של שכם לדינה. בפסוק ב' אין לדינה שם. יש אשה יש אוביקט חפץ המנוצל למימוש תאוותיו הבהמיות (החמוריות) של שכם. יש רק אותה את אין אישיות לנאנסת. ואילו בפסוק ג': דבקות נפש מופלאה בנערה בעלת האישיות (דינה) הנכבדת (בת יעקב) אהבה מתפתחת לנערה ודבורים פתאום — אפשר לדבר ולנסות לפתוח את הלב — וידבר על לב הנערה — ממש ספור רומנטי. איפה היו הדבורים בפסוק הקודם איפה היה היחס האישי? גם בפסוק ג' כמו בפסוק ב' יחסו של שכם אל דינה מתואר ב-3 שלבים:

ותדבק נפשו
ויאהב
וידבר על לב

מערכה מול מערכה, שלב מול שלב.

11 וכן נעשה בפרק עוד 4 פעמים נוספות: בת יעקב או בתו אלו תיאוריה של הפרשה ביחס לדינה.
12 ואכן יש מערך שלם של מדרשים המציין את אונסה של דינה כעונש דוקא ליעקב על שלא חשפה בפני עשו או על התיירותו דבר צדקו לפני לבן ועוד.

פרשת שכם

תיאור זה מוליד צל הקורא את השאלה מיהו שכם בן חמור: אנס אלים וברוטלי הנותן פורקן לתאוותיו או שמא מאהב רומנטי ועדין נפש איש שיחה ותרבות. איך מציע לנו המקרא להתייחס אל האיש הזה¹³? יתכן שהפסוק הבא פותח בפנינו אופק של התבוננות:

ויאמר שכם אל חמור אביו לאמר קח לי את הילדה הזאת לאשה:

מבנה זה של הפסוק:

ויאמר הבן אל האב אביו

מופיע (למיטב בחינתי) 3 פעמים במקרא כולם בספר בראשית.

בפרשת העקידה —

ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש והעצים ואיה
השה לעלה
(בראשית פרק כב ז)

הפעם השניה היא בפרק שלנו — בקשת שכם מאביו שישא לו את דינה.

הפעם השלישית —

ויאמר יהודה אל ישראל אביו שלחה הנער אתי ונקומה ונלכה ונחיה ולא נמות גם אנחנו
גם אתה גם טפנו
(בראשית פרק מג ח)

יתכן שהצד השווה במקרים אלו הוא שהמבקשים הפונים אל אביהם נפשו בשאלתם: יצחק על חייו, יהודה על חיי כל המשפחה (עקב הרעב בארץ) ושכם בחשוקת נפשו. תבנית זו מעמידה את שכם ורצונותיו בחבורה מכובדת מאד. ובכל אופן האין הבדל?... נעיר כאן הערה אחת קשה בהתייחסות למילה 'ילדה' בה משתמש שכם. מה מקומה של מילה זו כאן? הזוהי מילת חיבה מיוחדת? למיטב בדיקתי המילה 'ילדה' (כשם עצם ולא פועל) מופיעה במקרא עוד פעם אחת בלבד —

ואל עמי ידו גורל ויתנו הילד בזונה והילדה מכרו ביין וישתו (ויאל פרק ד פסוק ג)

האין בהשוואה זו רמז לניפוץ הדמות החדשה של שכם? עדיין הוא בתוקפנותו בניצולו למרות לשון החלקלקות שלו? בהמשך נראה שיש יותר מרמז לכיוון מחשבה זה.

13 יש להוסיף את ההשוואה המתבקשת אל מעשהו של אמנון בשמואל ב' פרק יג. השוואה זו תיטה בפשטות לטובתו של שכם שאונס אישה זרה שאין לו באופן טבעי רחמים כלפיה אינו מנצל באופן ציני את תמימותה ורצונה להועיל לו אינו מתכנן את האונס בקור רוח ובעיקר יחסו לנאנסת לאחר מעשה: אינו זורק אותה מעל פניו אלא לכאורה הולך בעצתה של תורה ומבקש שתהיה לו לאשה — 'לא יוכל שלחה כל ימיו'. בין כך ובין כך יש מקום לקרוא את הפסוקים כל אחד בפני עצמו ללא השפעת חברו ולראות את הדילמה הגדולה שבה מחד גיסא אנו פוגשים חיית אדם ומאידך גיסא גבר אידיאלי...

הרב עמית קולא

ד

הפסוק הבא מעביר אותנו לבית יעקב והוא עוקב אחרי 'גבור חדש' בפרשה. ייעקב שמע כי טמא את דינה בתו ובניו היו את מקנהו בשדה והחרש יעקב עד באם יעקב שומע ומחריש. יעקב ידוע כאיש של קשב. הוא 'שומע' פעמים רבות בחייו¹⁴. שתי השוואת יחדו את המסר של פסוק זה. שתי שמיעות סמוכות מוצגות בפרשה שלנו. יחד עם שמיעתו את דבר האונס של בתו והחרשתו אנו מוצאים את הפסוק הבא –

ויהי בשכן ישראל בארץ ההוא וילך ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו וישמע ישראל פ ויהיו בני יעקב שנים עשר (בראשית לה כב)

וישמע ישראל והפרשה נקטעת... צירוף שמיעה לשמיעה אסון לאסון שכיבה לשכיבה, מוליד סמיכות המפנה אצבע מכוונת מטילת אחריות ואולי אף אשמה לכיוונו של יעקב¹⁵. גם השוואה נוספת מוליכה לקו מחשבה זה. המילה 'והחריש' מופיעה בתורה עוד פעם אחת בלבד –

וישמע אישה והחרש לה לא הניא אתה וקמו כל נדריה וכל אסר אשר אסרה על נפשה יקום (במדבר ל יב)

ובאותה פרשה עוד שתי החרשות הכוללות את שתיקת האב. פרשה זו מתארת את מעבר האשה מבית אביה לבית בעלה ומתמקדות בתקופת 'נעוריה בית אביה' אביה מחריש והיא יוצאת, אביה מחריש אינו מניא והאחריות על כתיפיו. לא רק לאה 'אשמה' גם יעקב¹⁶!...

האם שתיקתו כאן היא שורש אחריותו האם שתיקתו בעבר. אין המקרא משיב תשובות פשוטות לשאלה זו אך המיקוד ביעקב והאחריות שלו לאירוע בכללו מושג.

ה

פיתחה של הפרשה נתנה לנו מושג מסויים ביחס לחלק מגבוריה ומורכבות מעמדם בעיני המקרא.

הפסוקים הבאים פחות ממוקדים באישיות מסויימת אך מוסיפים נקודות יחס חשובות להבנת ערכה של הפרשה.

14 בראשית כח ז.

15 אביה הכהן הוליד ממיקוד זה ביעקב פירוש מופלא המבאר את שתיקתו של יעקב המבין לנפש דינה בת לאה שגדלה בבית שבו האשה (לאה) לא היתה אהובה והנה למרות הטרגיות של האירוע נמצא מישהו אוהב את דינה....

16 ראה לעיל בהערה 13.

פרשת שכם

ראשית, יחד עם צערם של בני משפחת יעקב מן השמועה נותן גם המקרא את הערכתו למעשה שנעשה:

כי נבלה עשה בישראל לשכב את בת יעקב וכן לא יעשה.

גם כאשר מציעים בני יעקב את הצעתם, הכוללת תחכום ומרמה, מצדיק המקרא את פועלם בנימוק זה עצמו:

ויענו בני יעקב את שכם ואת חמור אביו במרמה וידברו אשר טמא את דינה אחתם:

אולם למילים אלו עצמן יש משמעות נוספת להבנת הפרשה המעמידה את משפחת יעקב ומשפחת חמור במין מקבילות מוזרה.

כאשר אנו משווים את דברי חמור לדברי שכם בנו בעמדם לפני משפחת יעקב אנו שמים לב שהאב עוסק במדינאות רחבת אופקים והבן בבת יעקב –

וידבר חמור אתם לאמר שכם בני חשקה נפשו בבתכם תנו נא אתה לו לאשה.

והתחתנו אתנו בנתיכם תתנו לנו ואת בנתינו תקחו לכם.

ואתנו תשבו והארץ תהיה לפניכם שבו וסחרו והאחזו בה.

ויאמר שכם אל אביה ואל אחיה אמצא חן בעיניכם ואשר תאמרו אלי אתן.

הרבו עלי מאד מהר ומתן ואתנה כאשר תאמרו אלי ותנו לי את הנער לאשה.

(פסוקים ח-יב)

אע"פ שגם האב פותח בבקשת הבת לבנו אך מיד הוא מפליג בדבריו אל הקשרים הגובליים בין שתי המשפחות או שני העמים. הוא מכניס את נתינת הבת ונישואיה לבנו לתוך קונטקסט גלובלי ורחב משמעות למשפחת האשה. בנו שכם לעומתו עוסק בענין עצמו מהר מתן ובעיקר: 'תנו לי את הנערה לאשה'.

ענין זה בולט גם בהצגת הדברים לאנשי שכם. אף שלאנשי העיר מוצגת רק העיסקה הכללית

ויבא חמור ושכם בנו אל שער עירם וידברו אל אנשי עירם לאמר.

האנשים האלה שלמים הם אתנו וישבו בארץ ויסחרו אתה והארץ הנה רחבת ידיים

לפניהם את בנתם נקח לנו לנשים ואת בנתינו נתן לה.

אך בזאת יאתו לנו האנשים לשבת אתנו להיות לעם אחד בהמול לנו כל זכר כאשר הם נמלים.

מקנהם וקנינם וכל בהמתם הלוא לנו הם אך נאותה להם וישבו אתנו.

וישמעו אל חמור ואל שכם בנו כל יצאי שער עירו וימלו כל זכר כל יצאי שער עירו.

(פסוקים כ-כד)

מציגה התורה ככותרת לכל הפעילות ההסברתית לאנשי שכם העיר את מניעי שכם האיש בצורה גלויה וברורה –

ולא אחר הנער לעשות הדבר כי חפץ בבת יעקב והוא נכבד מכל בית אביו.

(פסוק יט)

הרב עמית קולא

ובאופן דומה ניתן לנתח את ההתרחשות ואת פער התפיסות בבית משפחת יעקב. יעקב בראשה של הפרשה מחריש ושתיקתו כוללת בתוכה כל משמעות אפשרית. אולם בסופה של הפרשה נחשפת (לפחות חלק מ)כוונתו. בהטיחו בפני בניו את בקורתו על המעשה שעשו בשכם הוא אומר –

ויאמר יעקב אל שמעון ואל לוי עכרתם אתי להבאישני בישב הארץ בכנעני ובפרזי ואני מתי מספר ונאספו עלי והכוני ונשמדתי אני וביתי: (פסוק ל)

תפיסתו ברורה: יש לחשוב על המשמעויות הנלוות למעשה הנקם בשכם. צריך להתבונן באופן רחב על תגובת אנשי האזור ועל יחסם אל משפחת יעקב. יש לחשוב באופן רחב על העתיד ועל תוצאותיהם של מעשים הוויים תוך התחשבות ביחסים עם אנשים שמחוץ למשפחה – חשיבה גלובלית.

לעומת זאת בני יעקב חושבים רק על אחותם ועל המעשה שנעשה בה. מי שאינו מבין זאת טורח המקרא לבאר לו זאת במפורש:

אשר טמא דינה אחותם.

כאשר מוצעת הברית הגלובלית ולכאורה האחים נוטים אליה ומציעים את תנאיהם להצטרפות לברית כזו, מבקש המקרא להדגיש לא זה תחום הענין של בני יעקב. אותם מעסיק רק ענין אחד:

אשר טמא את דינה אחותם.

ולאביהם רק תשובה אחת בפיהם אל מכלול טענותיו הבקורתיות:

הכזונה יעשה את אחותינו?

מה פשר ההשוואה המוזרה הזו בין שני הבתים? הזקנים מרכזים את מחשבתם במקיף בגלובלי חושבים על המשמעויות היותר רחבות של המפגש בין בית יעקב לשכם ואילו הצעירים רדופים רק אחר ענין אחד דינה (כ"א מזוית המבט שלו).

דומני שהשוואה זו מצטרפת לתיאור הפותח. הפרשיה מבקשת להעמיד משפחה מול משפחה רכיבים מול רכיבים כדי לשרטט את המורכבות של האישים גבוריה של הפרשה. אי אפשר להצביע בפרשה זו על צדיק ועל רשע. אין אף אחד מן הגבורים נקי ממעשה של עוולה. אף אחד אי אפשר לראותו כבעל אישיות חד מימדית אל מול כל גבור בבית אחד עומד מן הצד הנגדי גבור אחר הדומה לו מאד אע"פ שהוא מן העבר השני של המתרס. לא רחוקה היתה הברית לא בלתי אפשרית היתה השותפות. כך עולה בדברי בני יעקב:

וישבנו אתכם והיינו לעם אחד:

כך חוזרים חמור ושכם באוזני בני עירם:

לשבת אתנו להיות לעם אחד...

אלא שגורם אחד עמד לרועץ והוא הגורם המניע לכל פעילותם של הגבורים.

ו

ידועה ההשוואה שעשו הפרשנים בין הצגת הברית לפני משפחת יעקב לבין הצגתה לפני אנשי שכם. אחד ההבדלים הבולטים נוגע ללקיחה ולנתינה:

הצגת הדברים לפני בני יעקב	הצגת הדברים לפני אנשי שכם
(ט) והתחתנו אתנו בנתיכם תתנו לנו ואת בנתינו תקחו לכם.	(כא) האנשים האלה שלמים הם אתנו וישבו בארץ ויסחרו אתה והארץ הנה רחבת ידים לפניכם את בנתם נקח לנו לנשים ואת בנתינו נתן להם...
(י) ואתנו תשבו והארץ תהיה לפניכם שבו וסחרוה והאחזו בה.	(כג) מקנהם וקנינם וכל בהמתם הלוא לנו הם אך נאותה להם וישבו אתנו.

אולם נקודה זו עשויה להיות גם לבו של הפרק כולו. השאלה האם ברית תתכן ויוכלו צדדים מנוגדים להגיע להסכם המטיב עם כל משתתפיו תלויה בנקודה אחת בלבד: מה היחס בין נתינה לבין קבלה.

9 פעמים זכינו בפרק זה לשורש נ.ת.ג. שותפים לאיזכורו אישים משני הצדדים של המתרס:

חמור בהצעתו למשפחת יעקב מבקש תנו את בתכם ומציע את בנותיכם תתנו. שכם נדיב באזכורה של מילה זו הוא מציע לתת כסף או מתן וכל שישיתו עליו ואתנה ובלבד שתתנו לי את הנערה הזו לאשה. אף הוא ואביו מציעים לאנשי שכם את בנותינו נתן להם.

גם האחים מזכירים נתינה. האחת בשלילה: "לא נוכל... לתת את אחותינו", והאחת בחיוב: "ונתנו בנותינו".

כנגדם 9 פעמים מציג הפרק שלנו גם את השורש ל.ק.ח. כך שכם 'לוקח' את דינה ומצפה מאביו שיקחה לו לאשה. כך מציע חמור למשפחת יעקב את בנותינו תקחו לכם. ולעומת זאת לאנשי שכם הוא גורס את בנותם נקח... גם האחים מגיבים את בנותיכם נקח ואם תסרבו להצעתינו גם את בתנו נקח. ובעיקר לוקחים האחים בסופה של הפרשה ראשית את חרבם ואח"כ את דינה ולבסוף את צאנם ואת בקרם ואת אשר בעיר ואת אשר בשדה לקחו....

איוון מדומה בין הלקיחה לנתינה משותף לכל הגבורים. הלקיחה עיקרה בפועל במציאות (לקיחת דינה ע"י שכם ולקיחתה החוזרת ע"י האחים ולקיחת החרב והביזה כולם במציאות) לעומת זאת הנתינה היא הבטחה עתידית: לקשרי נישואין מעורפלים ומתן כסף שלא הוגדר. הלקיחה ברורה ואינטרסנטית הנתינה לא שלמה, לא מכוונת ומופנית אל הלקיחה הנתלית בה.

הרב עמית קולא

ככה לא בונים שותפות! ככה אין מייסידים ברית! כך בונים חומות של ניכור של אינטרסים צרים של קנאה ותחרות שתחילתם אונס וסופם הרג וביזה. דומני שזהו המסר הראשוני ביותר הנחבא בין מילותיו של הפרק. ביחסי אנוש בכלל ובנסיון של אנשים לחבור ולהשתתף צריכה מגמת הנתינה לגבור על תובענות הלקיחה. נלא, רק סבל קרע ומדון יהיו מנת חלקם של מבקשי השותפות והאחדות המדומה¹⁷.

רמז לדבר שכן בפרשת מכירת יוסף¹⁸ שורש נ.ת.ג אינו מוזכר ככל לעומת שני איזכורים של ל.ק.ח. (בראשית פרק לז פסוקים כד לא) והתוצאה היא ברכתו של יעקב לשני האישים המרכזיים בפרשה:

אחלקם ביעקב אפיצם בישראל

מי שבראש מעייניו עומדת הלקיחה לא יוכל להתאחד והפיזור והחילוק הוא המענה הראוי לו.¹⁹

17 ניתן לצרף הערה נוספת מן השדה הסמנטי. 7 פעמים מופיעה המילה לנו לעומת 4 פעמים בלבד שמופיעה המילה לכם....

18 שניתן לראותה כפרשה הבוחנת את טוהר כוונתם של האחים המעשה ההרג כידוע ואכמ"ל.

19 מעניין גם להשוות לפרשת פנחס שכידוע גם היא פרשיית מבחן לאור פרשתינו וגם שם בירור מעניין בין שורשי הנתינה והלקיחה.